

УДК 159.923.33+316.624

СТРЕС, ЩО ВІНИКАЄ У МІСЬКОМУ ДОВКІЛЛІ

Лідія Орищин

*Європейський колегіум польських і українських університетів,
вул. Марії Кюрі-Скłodовської, 5, Люблін, 20-029, Польща, lida_or@yahoo.com*

Життя у великому місті спричиняє стрес, який пов'язаний із чинниками довкілля. Умови міського довкілля мешканці міста сприймають та оцінюють як стресові по-різному. Бачення (образ) ідеального міста таке: перевага надається не міським рисам, люди вважають, що сучасному місту не вистарчає рис, характеристик, які використовуються для опису сільського довкілля. Топологічна ідентифікація сильно пов'язана з тривалістю проживання у місті Львові. Стресори довкілля мешканці Львова сприймають як такі, що можна змінити за сприятливих обставин або за допомогою інших людей. Рівень загального стресу пов'язаний з топологічною ідентифікацією і рівнем контролю над стресорами довкілля

Ключові слова: стрес довкілля, образ ідеального міста, топологічна ідентифікація, стресори довкілля, рівень контролю над стресорами довкілля.

Сучасність змушує нас змінювати своє ставлення до суспільства, довкілля, до природи людини та до інших людей. Ці зміни також стосуються наших переживань, різних явищ та змін, які належать до сфери наших емоцій. Те, що ми раніше вважали загрозою, сьогодні можемо оцінювати як буденну частину нашого життя. Отже, сприйняття людини може змінюватися залежно від часу, у якому ми живемо, та умов нашого життя. Аналогічно ця інформація стосується переживання почуття стресу і його сприйняття людьми в міському довкіллі. У нас може виникнути запитання: чому місто? Можливо, в інших умовах ми вже не переживаємо почуття стресу? Звичайно ж існують різні види стресу в різних довкіллях, але у великому місті ми стикаємося з ним найчастіше.

Мета статті – дослідити особливості переживання стресу, що виникає у міському довкіллі.

Практичні (дослідницькі) запитання:

1. Чи існує зв'язок між топологічною ідентифікацією і місцем проживання, сприйняттям стресорів середовища?
2. Якими рисами наділяють ідеальне місто мешканці Львова? Чи від образу ідеального міста (від того, як його уявляють) залежить рівень ідентифікації з ним?
3. Чи рівень сприйняття стресорів довкілля залежить від рівня суб'єктивного контролю над цими явищами?

4. Який вплив на сприйняття стресорів довкілля має висока чи низька топологічна ідентифікація ?
5. Чи топологічна ідентифікація та сприйняття стресорів довкілля залежить від віку, статі, тривалості проживання, виду забудови і від того, чи ця людина є власником свого помешкання?

Робочі гіпотези:

1. Можна припустити, що топологічна ідентифікація залежить від тривалості проживання у місті, по вулиці, в будинку, від того, чи людина народилася у цьому місті, чи ні, від віку людини.
2. Ймовірно, люди з сильною топологічною ідентифікацією будуть звертати менше уваги на стресори міського довкілля і вважатимуть, що мають більше суб'єктивного контролю над ними.
3. Можливо, урбанofilія пов'язана з перцепцією стресорів міського довкілля і рівнем топологічної ідентифікації.

У дослідженні було використано три методики, запозичені зі статті Марі-Лайн Фелоннеау [8]: опитувальник “Ідеальне місто”, шкала топологічної ідентифікації та шкала стресорів. Використані методики створила Марі-Лайн Фелоннеау [8].

Опитувальник “Ідеальне Місто” містить 9 рис-характеристик, які властиві міському довкіллю: культура, рух (перебіг життя, швидкий ритм), робота, здобуття соціального досвіду (спілкування з різними людьми), архітектурна спадщина, можливість вести світське життя, мода, можливість набуття привабливих споживчих благ, космополітизм; також 9 рис-характеристик, що властиві для сільського довкілля: багато зелені та дерев, чистота, спокій, чисте повітря, відсутність автомобільного руху, безпека, допомога іншим, якщо потрібно, рівність, гостинність. Із цих 18 характеристик, які були представлені у змішаному порядку, досліджувана особа мала вибрати десять, що властиві для ідеального міста та проранжувати їх за важливістю.

Шкала топологічної ідентифікації (самоідентифікації) складається з 22 тверджень, про місто у якому проживає людина, у нашому випадку – про Львів. Досліджуваний оцінює кожне речення за чотирибальною шкалою, де (1) повністю не згоден; (2) загалом не погоджуюся; (3) загалом погоджуюся; (4) повністю згоден. Автор розділила шкалу на чотири підшкали: зовнішня оцінка (1–4 питання), загальна привабливість (5–14 запитання), глибокий емоційний зв'язок (15–18 запитання), соціальна ідентифікація (19–22 запитання) [8].

Шкала стресорів складається з 23 тверджень, які описують явища, події у міському довкіллі, що вказують на занедбаність, непорядок, неввічливість і можуть спричинити стрес. Автор пропонує оцінювати, як часто людина стикається з цими явищами у щоденному житті за такою шкалою: (1) ніколи; (2) деколи; (3) часто; (4) дуже часто; (5) систематично (завжди). Шкалу було доповнено (цим вона відрізняється від авторської шкали) підшкалою контролю, за допомогою якої досліджуваний міг оцінити міру власного контролю над виявами

неввічливості в доквіллі за допомогою шкали: (1) ні, я не можу цього змінити; (2) за сприятливих обставин я можу контролювати ці події; (3) для того, щоб змінити це, мені потрібна допомога інших; (4) за бажанням я можу вплинути на це явище; (5) так, я можу це змінити; (6) мене повністю влаштовує це явище (не маю ніяких претензій). Згідно з поділом Марі-Лайн Фелоннеау, до складу шкали стресорів входять чотири підшкали: стресори забрудненості доквілля, стресори недогляненості, занедбаності міста, неввічливості інших людей, сприйняття злочинності в місті.

У дослідженні взяли участь 106 осіб. Частина досліджуваних навчається у Львівському національному університеті імені Івана Франка, серед них студенти біологічного факультету, географічного, іноземних мов. Докладний опис групи досліджуваних міститься у таблиці 1,

Таблиця 1

Демографічні особливості (характеристики) групи досліджуваних (N = 106)

Характеристика	Кількість осіб	Проценти
Стать		
Жінки	58	54,7
Чоловіки	48	45,3
Вік		
17-19	41	38,6
20-25	30	28,2
26-30	2	1,8
31-35	9	8,4
36-40	9	8,4
41-45	5	4,7
46-50	5	4,7
51-55	3	2,8
56-60	1	0,9
61-65	0	0
66-71	1	0,9
Освіта		
Вища	25	23,6
Неповна вища (студенти)	67	63,2
Середня спеціальна	8	7,5
Середня	5	4,7
Власність квартири		
Власник	50	47,2
Не власник	56	52,8
Місце проживання		
Львів	98	92,5
Інше місто, або місцевість	8	7,5

Дослідження було проведено через анкетування груп по 20-30 осіб за допомогою методик, описаних вище. Робота в кожній групі тривала майже годину. З частиною осіб було проведено індивідуальну роботу (з кожним досліджуваним окремо), робота з однією особою тривала приблизно 35-40 хвилин.

До методик досліджуваним надавали такі інструкції:

1. Опитувальник “Ідеальне Місто”:

Серед наведених характеристик виберіть, будь ласка, 10, які властиві ідеальному місту (обов'язково мають бути). Оцініть (проранжуйте) вибрані характеристики відповідно до їх важливості від найважливішої (надайте їй номер 1) до найменш важливої (надайте їй номер 10).

Показник урбанofilії одержуємо тоді, коли для кожної особи, поділимо кількість міських характеристик, які вона вибрала, на загальну кількість вибраних характеристик, у цьому випадку на 10. Показники ІМ_місто та ІМ_не місто – це кількість вибраних міських та неміських рис відповідно.

2. Шкала топологічної ідентифікації:

Перед Вами низка тверджень. Оцініть, будь ласка, кожне з них за шкалою:

- (1) повністю не згоден (цілковито не погоджуюся);
- (2) загалом не погоджуюся;
- (3) загалом погоджуюся;
- (4) повністю згоден (цілковито погоджуюся);

Для інтерпретації результати оброблялися за допомогою підрахунку середніх значень, за підшкалами, згідно з поділом автора [8]: зовнішня оцінка (1-4 питання), загальна привабливість (5-14 запитання), глибокий емоційний зв'язок (15-18 запитання), соціальна ідентифікація (19-22 запитання). Після проведення багатофакторного статистичного аналізу шкала топологічної ідентифікації була поділена на підшкали, за якими пізніше проводилася інтерпретація. За змістом заміщених у них запитань підшкали можна назвати емоційне ставлення до міста, майбутнє міста–майбутнє в місті, люди про Львів–люди у Львові, глибокі емоції. Було також підсумовано показник топологічної ідентифікації.

3. Шкала некультурності (шкала стресорів)

Перед Вами список тверджень, які можна схарактеризувати як показники невічливості. Для кожного з тверджень вкажіть, чи зіштовхувались Ви з тим, що це твердження описує, у ситуаціях або місцях, в яких Ви перебуваєте щодня, оцінюючи їх за шкалою:

- (1) ніколи;
- (2) інколи;
- (3) часто;
- (4) дуже часто;
- (5) систематично (завжди);

У другій колонці оцініть, чи можете Ви контролювати ці явища:

- (1) ні, я не можу цього змінити;
- (2) за сприятливих обставин, я можу контролювати ці події;
- (3) щоб змінити це, мені потрібна допомога інших;
- (4) за бажанням я можу вплинути на це явище;
- (5) так, я можу це змінити;
- (6) мене повністю влаштовує це явище (не маю ніяких претензій);

Для інтерпретації результати опрацьовувалися за допомогою підрахунку середніх значень, за підшкалами, згідно з поділом автора [8]: стресори забрудненості доквілля (запитання 5, 9, 11, 14, 18, 23), стресори недогляненості, занедбаності міста (запитання 1, 4, 7, 16, 21), невічливості інших людей (запитання 3, 6, 12, 15, 17, 22), сприйняття злочинності в місті (запитання 2, 8, 10, 13, 19, 20). За тими самими підшкалами ми опрацьовували результати для шкали контролю над стресорами. Показники загального стресу та загального контролю також були підсумовані для інтерпретації результатів.

Загалом результати більшості статистичних методів вказують на те, що відмінності між досліджуваними у сприйнятті (переживанні) стресорів, рівні топологічної ідентифікації і у виборах рис-характеристик ідеального міста дуже малі. Аналізуючи результати дослідження, бачимо однаковість мешканців Львова в питаннях, що стосуються сприйняття міського доквілля.

Найбільше кореляційних зв'язків існує у середнього показника топологічної ідентифікації, який пов'язаний з тим, як мешканець ставиться до зовнішнього образу міста, до того, які люди проживають у Львові, що інші думають про місто, як ставляться до нього туристи. Цей показник зображений (підписаний) на діаграмах як "Люди_Львів".

Показник "Люди_Львів" пов'язаний з віком людини ($r = 0,256$), кореляційний зв'язок достовірний на рівні $p = 0,008$: що старша людина, то більше вона починає цікавитися, як інші люди сприймають Львів, які люди проживають у Львові. Якщо люди вважають, що риси ідеального міста мало наближаються до типово сільських рис, то вони більше переймаються тим, яка думка складається в інших про Львів, замислюються, якими насправді є мешканці Львова: $r=0,237$, $p=0,014$ (кореляція зі шкалою ідеальне місто (міські риси)); кореляція зі шкалою ідеальне місто (не міські риси) – $r= - 0,202$, $p=0,038$.

Якщо поділити досліджуваних осіб, зважаючи на їх вік, на дві групи (менше 20 років і більше 20 років), то можна буде побачити, чи змінюється рівень топологічної ідентифікації у зрілих та молодих людей. До групи вік 1 належать люди молодші, ніж 20 років, до групи вік 2 належать особи старші від 20 років. Ці групи відрізняються рівнем переживання глибоких емоцій у ставленні до міста Львова. Люди старші, ніж 20 років, почуваються більше пов'язаними з містом, переживають більше позитивних емоцій, перебуваючи у місті, на глибшому рівні.

Такі результати пояснюються тим, що з віком людина стає стабільнішою, її самосвідомість більш визначеною. Частиною самосвідомості, або однією з її форм, є ідентифікація з місцем проживання. І, можливо, для мешканців Львова значний вплив на ставлення до міста має тривалість проживання у ньому.

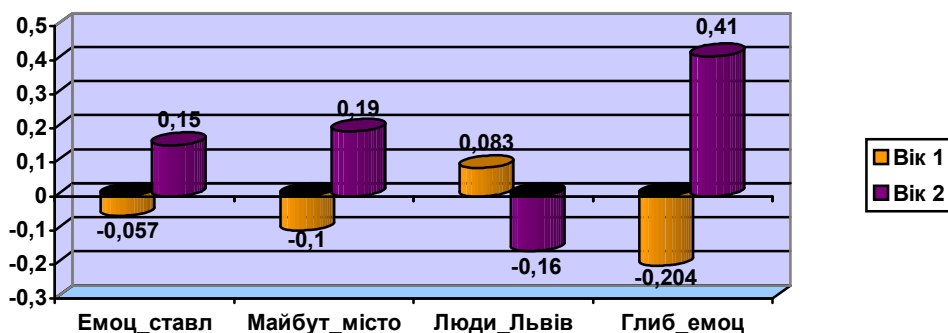

Рис. 1. Показники топологічної ідентифікації у людей в залежності від віку.

Залежно від того чи проживає людина в місті, чи в селі (або від того, де вона народилася), вона може мати відмінні топологічні ідентичності. У дослідженні було виявлено істотні відмінності між такими двома підгрупами досліджуваних в емоційному ставленні до Львова. Мешканці, що походять із сільської місцевості переживають менше позитивних почуттів щодо міста, у якому вони тепер проживають. Ці відмінності можна пояснити досить суттєвими відмінностями між міським і сільським довкіллям. Можливо, люди сумують, переживають ностальгічні почуття до свого “родинного” довкілля.

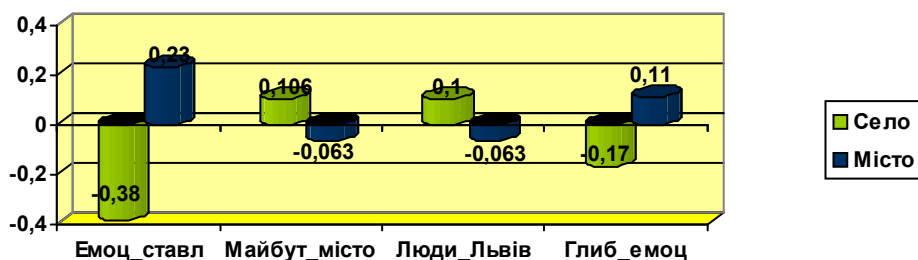

Рис. 2. Показники топологічної ідентифікації у людей залежно від місця проживання.

За шкалою стресорів довкілля середні значення всіх стресорів на одному рівні, який можна визначити не надто високий і, водночас, не надто низький.

Мешканці часто натрапляють на бруд у Львові (середнє значення 3, яке відповідає в опитувальнику оцінці “часто натрапляю”), на занедбаність будинків і архітектурного доквілля (середнє значення 2,74), менше на невічливість інших людей (середнє значення 2,6), і час від часу (рідше) на злочинність (середнє значення 2,43).

Показник загального стресу пов’язаний з тим, що інші люди думають про місто ($r=0,201$, $p=0,039$), з рівнем загального контролю над стресорами ($r=0,313$, $p=0,001$), з топологічною ідентифікацією (самоідентичністю) ($r=0,237$, $p=0,015$). Інакше кажучи, людина переживає більше стресу в міському доквіллі тоді, коли звертає увагу на зовнішній образ Львова, більше ідентифікується з міським, топологічним доквіллям, але одночасно, високий рівень переживання стресу супроводжується високим рівнем контролю над подіями, що можуть спричинити стрес, можливо, це полегшує переживання самого стресу.

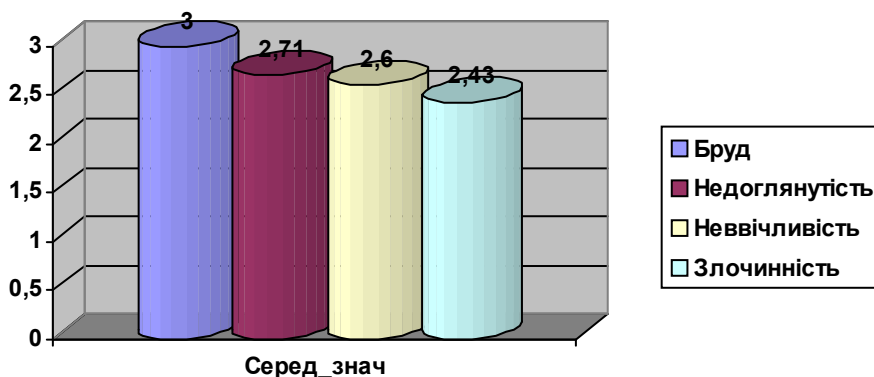

Рис. 3. Середні значення стресорів середовища для мешканців Львова

Стрес спричинений занедбаністю міста, пов’язаний з тривалістю проживання людини в будинку ($r=0,235$, $p=0,015$), з тривалістю проживання по вулиці ($r=0,247$, $p=0,011$) і в районі ($r=0,227$, $p=0,019$). Такі результати свідчать про те, що люди, сильніше (глибше) пов’язані з містом, з його локальними частинами (довго там проживають), більше переживають за стан доглянутості міста, за те, як воно виглядає і в якому стані перебуває.

Стресори бруд та невічливість інших людей досліджувані оцінюють як такі, що можна змінити за сприятливих обставин або за допомогою інших людей (середнє значення для бруду 2,48 для осіб молодших ніж 20 років (v1) і 2,26 – для осіб старших ніж 20 років (v2)). Занедбаність міського доквілля і злочинність у місті вважаються такими, що людина навряд чи зможе змінити, або може контролювати їх за сприятливих обставин (середнє значення для занедбаності 1,92 (v1) і 1,69 (v2), для злочинності 1,74 (v1) і 1,59 (v2)). Особи, що брали участь у

дослідженні, вважають, що можуть мати більший вплив на події меншого масштабу такі, як бруд на вулицях міста і неввічливість інших людей, та менше можуть вплинути на більш загальні події у довкіллі: занедбаність будинків і злочинність у місті.

Рівень загального контролю над стресорами сильно пов'язаний з переживанням глибоких емоцій до міста Львова ($r=0,270$, $p=0,05$). Коли людина почуває себе сильно пов'язаною з містом на емоційному рівні, то вважає, що має більше контролю над тими подіями, що там відбуваються, може ними керувати. У загальному контроль над стресорами не пов'язаний з тривалістю проживання у місті. Рівень контролю, зокрема над брудом ($r = 0,195$, $p=0,045$), занедбаністю будинків ($r=0,219$, $p=0,024$), неввічливістю інших людей ($r=0,226$, $p=0,020$), рівнем злочинності ($r=0,254$, $p=0,009$), змінюється тоді, коли мешканець звертає увагу на зовнішній імідж міста Львова для інших людей, від того, що інші думають про місто, чи їм тут подобається, що вони потім будуть думати про місто.

Образ ідеального міста для мешканців Львова можна зобразити так. Люди, що брали участь у дослідженні вважають, що до ідеального міста треба додати більше рис, які властиві для сільського довілля (середня оцінка для неміських рис 5,5 порівняно із середніми оцінками для міських рис 4,4). Показник урбанofilії також свідчить про те, що люди більше схильні надавати містові рис сільського довілля (середня оцінка для урбанofilії 0,445). Порівняно з молоддю, дорослі (зрілі) люди надають перевагу рисам сільського довілля для створення образу ідеального міста (середня оцінка для неміських рис $-5,8$, для міських $-3,9$). Можливо, вони почуваються втомленими через швидкий темп життя у великому місті більше, ніж молоді, "спраглі життя" студенти.

Зворотний зв'язок існує між переживанням глибоких емоцій стосовно міста Львова та показниками урбанofilії ($r= - 0,216$, $p=0,026$) та міськими рисами (IM_місто, $r = 0,237$, $p=0,016$). Водночас існує прямий кореляційний зв'язок між переживанням глибоких емоцій і неміськими рисами довілля ($r=0,202$, $p=0,038$). Ці результати свідчать про це, що людина, яка переживає сильні емоції до міста Львова, вважає, що ідеальне місто має бути довіллям із сільськими властивостями (наприклад, багато зелені, чистота навколо, безпечність та гостинність).

Люди, які проживають у багатоповерхових блокових будівлях, мають краще емоційне ставлення до міста Львова порівняно з людьми, що мешкають у будинках, які мають менше, ніж п'ять поверхів, або особняках ($F=5,54$, $p=0,02$). Можливо, люди, які мешкають у багатоповерхових блокових будинках більше усвідомлюють себе мешканцями великого міста, через це краще ставляться до Львова. Емоційне ставлення до міста змінюється також залежно від того, як довго людина проживає у своєму будинку ($r=0,215$, $p=0,015$), по вулиці ($r=0,247$, $p=0,011$), у районі ($r=0,227$, $p=0,019$) і у місті ($r=0,254$, $p=0,008$). Майбутнє

мешканця, пов'язане зі Львовом, корелює з кількістю років, які він прожив по вулиці ($r=0,199$, $p=0,0410$). Переживання глибоких емоцій до міста залежить від того, скільки років люди проживають у будинку ($r=0,198$, $p=0,042$), по вулиці ($r=0,199$, $p=0,041$), у районі ($r=0,198$, $p=0,042$) і у місті ($r=0,270$, $p=0,005$). Від тривалості проживання у місті залежить також і те, наскільки мешканці піклуються про те, що інші люди думають про Львів, що довше мешкають, то менше звертають увагу на думку інших і навпаки ($r= - 0,245$, $p=0,011$).

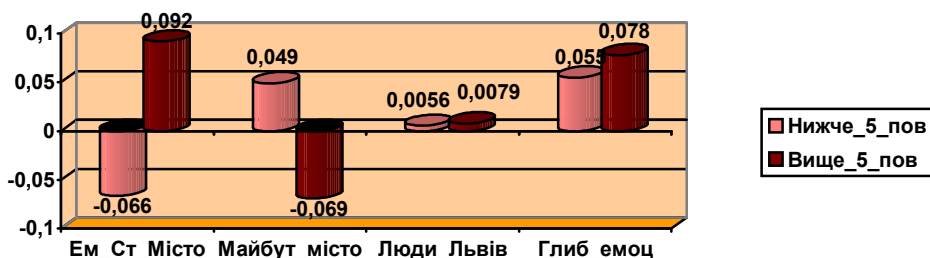

Рис. 4. Показники топологічної ідентифікації у людей, залежно від поверху, на якому вони живуть

Мешканці блокових будинків переживають вищий рівень стресу, що пов'язаний з брудом на вулицях міста ($F= 4,515$, $p=0,036$), але менше хвилюються через злочинність ($F=7,291$, $p=0,008$). Ймовірно, люди, що проживають у багатоповерхових будинках, можуть менше контролювати бруд у своєму будинку через велику кількість помешкань, але, водночас, велика кількість сусідів додає їм більше впевненості щодо безпеки їхніх помешкань.

Загальні результати вказують на те, що серед мешканців Львова не існує суттєвих відмінностей у ставленні до міста. Люди, що брали участь у дослідженні, доволі подібні у багатьох поглядах. Ті, які проживають у блокових будинках, і ті, які проживають в особняках, народжені у Львові та в інших містах, містечках, люди, що походять зі села і з міста, жінки і чоловіки, молоді та зрілі люди, однаково сприймають (переживають) стресори міського довкілля, ідентифікують себе з містом, бачать та створюють у своїй уяві образ ідеального міста.

Бачення (образ) ідеального міста таке: перевага надається не міським рисам, люди вважають, що сучасному місту не вистарчає рис, характеристик, які використовуються для опису сільського довкілля. Мешканці вважають, що такі риси мають більше впливу на те, що інші люди, передусім туристи, думають про Львів. Такі люди (ці, що надають перевагу не міським рисам) також "тепліше" ставляться до міста, переживають щодо нього глибші емоції. І, навпаки, ті люди, що мають вищий показник урбанofilії, менше переймаються тим, які в них загальні знання про Львів і не переживають стосовно Львова сильних емоцій. Отже, гіпотеза про зв'язок між урбанofilією та топологічною ідентифікацією

повністю не підтвердилася. Хоча такі результати подібні до результатів Марі-Лайн Фелоннеау [8], що мешканці міста в описах ідеального міста надають йому багато властивостей сільського (не міського) довкілля.

Топологічна ідентифікація сильно пов'язана з тривалістю проживання у місті Львові. Вік людини має вплив на силу емоційного зв'язку з містом. Зрілі люди переживають його сильніше. Люди, що брали участь у дослідженні і походять із сільської місцевості, мають менш позитивне ставлення порівняно з тими, що давно проживають у Львові. Ті люди, які проживають у старій частині міста або в будинках, що нижчі, ніж п'ять поверхів, мають краще емоційне ставлення до Львова. Загалом львів'яни позитивно оцінюють місто. Приємне довкілля стимулює (заохочує) людей до відкритості і загальної позитивної налаштованості [2].

Стресори довкілля мешканці Львова сприймають, як такі, що можна змінити за сприятливих обставин або за допомогою інших людей. Рівень загального стресу пов'язаний з топологічною ідентифікацією і рівнем контролю над стресорами довкілля. Ці результати перегукуються з висновками з досліджень Д. Гласа і Д. Сінгера [10], а також Т. Кеседі [5] у тому, що високий рівень контролю зменшує силу переживання негативних емоцій у процесі переживання стресу довкілля. Марі-Лайн Фелоннеау [8] зі своїх досліджень зробила такі висновки: люди з високими показниками топологічної ідентифікації сприймають міське довкілля менш стресовим. Люди, що живуть у будинках нижчих, ніж п'ять поверхів, переживають вищий рівень стресу викликаного злочинністю. Ці мешканці наражаються на більшу небезпеку крадіжок і втручання у їхній приватний простір через те, що перебувають ближче до вулиці, є більш помітними, і до них легше дістатися. В основному ці люди мешкають у центральній частині міста, де зосереджується більша частина суспільного життя Львова, підприємства, магазини і, водночас, злочинність та бездомність [3]. Досліджувані, що мешкали в багатоповерхових будинках, гостріше реагують на стресори бруду порівняно з тими, які проживають у низькоповерхових будинках та особняках. У висотних блокових будинках, де нема розгорнутої соціальної мережі та спілкування сусідів між собою, підтримувати порядок надзвичайно важко. О. Ньюмен [14] вважає, що разом зі збільшенням кількості сусідів у блокових будинках, зважаючи на те, що люди постійно змінюють місце проживання, збільшується рівень безпорядків та злочинності в багатоповерхових будинках.

Найбільший вплив на рівень переживання стресу в міському довкіллі та на рівень контролю над стресорами має показник шкали топологічної ідентифікації – глибокі емоції. Цей результат вказує на те, що мешканці долучаються до життя міста, беруть участь у більшості подій, що там відбуваються, одержують від нього стимуляцію [11]. Люди активно реагують на вплив міського довкілля, приймають місто Львів як свою частину, своєї особистості [16].

Можливо, за допомогою нових, майбутніх досліджень стресу довкілля можна буде заповнити деякі прогалини в галузі ставлення та сприйняття людиною довкілля, їх взаємодії. Ймовірно існують відмінності між людьми в сприйнятті стресу довкілля залежно від того, якими особистими рисами наділена людина, зокрема наскільки вона активна і в якому напрямку розвивається ця активність. Такі автори, як Д. Расел [15], С. Каплан [11] і Д. Стоколос [16] стверджують, що реакція людини на довкілля дуже індивідуальна і залежить від особливостей особистості людини.

1. Allen M., Matthews K. Hemodynamic responses to laboratory stressors in children and adolescents: The influence of age, race, and gender // *Psychophysiology*, 1997. – Vol. 34. – P. 329–339.
2. Amato P., McInnes I. Affiliative Behavior in Diverse Environments: A Consideration of Pleasantness, Information Rate, and the Arousal-Eliciting Quality of Settings // *Basic and Applied Social Psychology*, 1983. – Vol. 4 – No. 2. – P. 109–122.
3. Bańka A. *Spółeczna psychologia środowiskowa*. – Warszawa: Scholar, 2002. – 418 s.
4. Bell P., Greene T., Fisher J., Baum A. *Psychologia środowiskowa*. – Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2004. – 776 p.
5. Cassidy T. *Environmental psychology: Behaviour and experience in context*. – Hove, Erlbaum: Psychology Press, Taylor and Francis, 1997. – 186 p.
6. Evans G. (Ed.). *Environmental stress*. – New York: Cambridge University Press, 1982. – 386 p.
7. Evans G., Palsane M., Lepore S., Martin J. Residential Density and Psychological Health: The Mediating Effects of Social Support. // *Journal of Personality and Social Psychology*, 1989. – Vol. 57. – P. 994–999.
8. Félonneau M. Love and loathing of the city: Urbanophilia and urbanophobia, topological identity and perceived incivilities // *Journal of Environmental Psychology*, 2004. – Vol. 24. – Is. 1. – P. 43–52.
9. Freedman J. *Crowding and Behaviour*. – New York: Viking, – 1975. – P. 186
10. Glass D., Singer J. *Urban Stress: Experiments on Noise and Social Stressors*. – N.Y.: Academic Press, 1972. – P. 182.
11. Kaplan S. Where cognition and affect meet: A theoretical analysis of preference. // J. L. Nasar (Ed.) *Environmental aesthetics: Theory, research and application*. – N.Y.: Cambridge University Press, 1988. – P. 56–63.
12. Lazarus R., Cohen J. *Environmental Stress*. // I. Altman and J.F. Wohlwill (eds.) *Human Behavior and Environment*. (Vol 2) – New York: Plenum, 1977. – P. 89–127.

13. Milgram S. The experience of living in cities // Science, 1970. – Vol.167 – P. 1461–1468.
14. Newman O. Creating defensible space. – Washington: DIANE Publishing, 1996 – 123 p.
15. Russel J., Snodgrass J. Emotion and Environment. // D. Stokols, I. Altman(eds.) Handbook of Environmental Psychology. – N. Y.: John Wiley & Sons, 1987. – P. 245–280.
16. Stokols D. Environmental psychology. // Annual Rev. of Psychology, 1978. – Vol.29. – P. 253–295.

STRESS WHICH ARISES UP IN A CITY ENVIRONMENT

Lidiya Oryshchyn

European College of Polish and Ukrainian Universities.

Marii Curie-Skłodowskiej Str., 5, Lublin, 20-029, Poland, lida_or@yahoo.com

Life in large city draws sense of stress which is related to the factors of environment. The inhabitants of city perceive the terms of city environment and estimate as stress variously. Vision of ideal city is such: advantage gets not city lines, people consider that to the modern city hasn't enough lines, descriptions which are utilized for description of rural environment. Topology identification is strongly related to duration of dwelling in town L'viv. Stressors of environment the inhabitants of L'viv perceive, as such, that it is possible to change under favourable circumstances or by other people. The level of general stress is related to the topology identification and by a control level over a stressors environment

Key words: Stress of environment, offenses of ideal city, topology identification, stressors environmental, control level, is over environmental stressors.

Стаття надійшла до редколегії 31.10.2006

Прийнята до друку 24.09.2007